

УДК 398.332.4(477.87+438+437.6=161.2):82-94
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.01.236>

ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЦИКЛ РІЗДВЯНИХ СВЯТ НА ЛЕМКІВЩИНІ

Марія ГОРБАЛЬ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9287-8336>

провідний науковий редактор,
Інститут народознавства НАН України,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: horbal.m@gmail.com

Умовно різдвяні свята на Лемківщині, як і по усій Україні, можна поділити на три цикли — передріздвяний, саме Різдво, і поріздвяний, завершальний різдвяний цикл. Мета статті — проаналізувати третій, завершальний цикл різдвяних свят на Лемківщині, який обіймає свята — Йорданські (Ордан, Водохрищі); Трьох святителів: Василя Великого, Григорія Богослова та Іоана Золотоустого; та Стрітєння (Стрітєнє Господнє). Актуальність дослідження полягає в тому, щоб зібрати і відтворити культурні надбання народу, який втратив свою етнічну землю і зараз, розпорошений по всьому світу, охоплений асиміляційними процесами.

Джерельною базою, в основному, стали спогади лемків, депортованих з етнічних земель.

Авторка доходить висновку, що третій, завершальний цикл різдвяних свят (як і загалом увесь різдвяний цикл), засвідчує про торжество духовного піднесення, взаємоповаги, взаємозичливості, що є виявом культури, спричиненої генною пам'яттю народу. А корені такої поведінки закладені у високій моралі християнського вчення.

Методика дослідження ґрунтується на застосуванні принципів науковості, об'єктивності та історизму; у процесі дослідження використані методи польового етнографічного дослідження, зокрема інтерв'ювання респондентів.

Ключові слова: Лемківщина, Йордан (Ордан Водохрищі), Щедрий вечір, свято Трьох святителів, Стрітєння (Стрітєнє Господнє), свячена вода, свічки.

Maria HORBAL

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9287-8336>

Leading Scientific Editor,

Institute of Ethnology of the National

Academy of Sciences of Ukraine,

15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: horbal.m@gmail.com

FINAL CYCLE OF CHRISTMAS HOLIDAYS IN LEMKIVSHCHYNA

Outlined topics. Conventionally, Christmas holidays in Lemkivshchyna, as well as throughout Ukraine, can be divided into three cycles — pre-Christmas, Christmas itself, and the final Christmas cycle. The basis of the Christmas cycle of holidays is the commemoration of the birth of the Son of God (at Christmas) and the witnessing of the divine nature of Jesus Christ during baptism in the Jordan River (Epiphany).

A characteristic feature of the whole cycle of Christmas holidays, which manifests itself in the third, final cycle, is the unity of nature — divine, human, plant and animal, living and dead: the unity of the family in prayer with the Son of God and with the souls of deceased relatives during the Holy Supper (at the Holy Supper on Christmas day and on Epiphany), respectful treatment of plant (fruit trees) and animal (livestock) world.

One of the forms of communication of all members of the genus is a Christmas meal: at one table, the consumption of a ritual dish — from one vessel.

The family's meals at the same table are an established and rooted tradition of descendants of all the Proto-Slavic peoples, which is still honored to this day.

The purpose of the article is to analyze the third, final Christmas cycle in Lemkivshchyna, which embraces the Epiphany holiday, the feasts of the Three Saints, and the Feast.

The relevance of the study is to gather and recreate the cultural heritage of people who have lost their ethnic land and are now scattered around the world, engulfed in assimilative processes.

The source base was mainly the memories of Lemkos deported from ethnic lands.

The author concludes that the third, final period of the Christmas holidays (as well as the entire Christmas cycle) testifies to the triumph of spiritual exaltation, mutual respect, mutual responsibility, which is an expression of culture based on the gene memory of the people. And the roots of this behavior are embedded in the high morality of Christian teaching.

The research methodology is based on the application of the principles of science, objectivity and historicism; in the process of research, methods of field ethnographic research were used, in particular interviewing respondents.

Keywords: Lemkivshchyna, Jordan, Christmas Eve, Epiphany, feast of the Three Saints, Feast, holy water, candles.

Вступ. Умовно різдвяні свята на Лемківщині, як і по всій Україні, можна поділити на три цикли — передріздвяний, саме Різдво, і поріздвяний, завершальний різдвяний цикл.

Із першого, передріздвяного циклу різдвяної обрядовості Лемківщини, який розпочинається із Пилипівського посту, я опрацювала саме період Пилипівського посту — в науковій статті та в окремому однойменному виданні «Лемківські «вечірки» («вечирки», «вечурки», «прядки»)» [1; 2]. Інші дати цього циклу потребують дослідження.

Саме Різдво опрацьоване досить ґрунтовно — у 2011 р. вийшла моя монографія «Різдвяна обрядовість Лемківщини: семантика, типологія, етнічний контекст» [3], ще задовго перед тим, у 2004 р., — «Різдво на Лемківщині. Фольклорно-етнографічний збірник» [4], а в 2009 р. — «Різдвяна яличка: лемківські різдвяні легенди та перекази» [5]. Та мета цієї статті — проаналізувати третій, завершальний різдвяний цикл на Лемківщині, який обіймає Йорданські свята (Богоявлення), свята Трьох святителів, та Стрітіння.

Джерельною базою для висвітлення окресленої теми, в основному, стали спогади лемків, депортованих з етнічних земель, та науковим опертям — як попередніх різдвяних циклів, так і цього, — були дослідження М. Сивицького та М. Мушинки, опубліковані в академічному виданні «Лемківщина. Земля-люди-історія-культура» [6; 7]. І актуальність нашого дослідження полягає в тому, щоб зібрати і відтворити культурні надбання народу, який втратив свою етнічну землю і зараз, розпорошений по всьому світу, охоплений асимілятивними процесами.

Методика дослідження ґрунтується на застосуванні принципів науковості, об'єктивності та історизму; у процесі дослідження використані методи польового етнографічного дослідження, зокрема інтерв'ювання респондентів.

Основна частина. Йордань (Ордань), Водохристі — перше свято завершального циклу різдвяних свят

З Біблії довідуємося, що Ісус Христос, досягши 30-річного віку, прийняв хрещення від Івана Хрестителя в річці Йордані. Коли він вийшов на берег, то із небес почувся голос Бога-Отця, який назвав Ісуса своїм Сином. І на нього зійшов Святий Дух в образі голуба [Лк. 3, 21]. Тому це свято ще називається

ся Богоявленням. Цього дня християни з давніх давніх освячують воду, яка є головним символом свята. За народними традиціями освячення води проводили просто неба на берегах водоєм. Перед Водохрещем люди з льоду вирізали великий хрест і ставили його біля ополонки.

Надвечір'я Йордану традиційно на Лемківщині називали Щедрим вечором. Як згадує Мирон Теплий, народжений вже в Україні, однак родово коріння якого — з села Босько на Лемківщині, «Йордан святкували піднесено й урочисто, а починалось із Щедрого вечора»¹. Святкували два, а то й три дні. Перед самим Щедрим вечором, на Вілію (Вилию), знову ж, як і перед Святим вечором, старші люди постили, молодь і діти (що не могли постити) їли печену бульбу (бульбаки) з варом. Впродовж дня газдиня з дочками («дівками») готувала вечерю, газди з синами різали, кололи дрова, різали січку для худоби, порядкували обійстя. Хтось йшов до церкви на відправу і приносив свяченої водиці, яку газдиня додавала до кожної страви, нею кропила усю хату всередині, а також обійстя, співаючи «Во Йордані крещующийся Тобі, Господи» [6, с. 114], на всіх дверях та одвірках вгорі робили хрестики з тіста, яке розмішували з муки, розведеної у тій принесеній свяченій водиці; в деяких греко-католицьких парафіях (під впливом римо-католицької традиції) ті хрестики писали крейдою, освяченою на Великдень. Газди (з хлопцями) зі світлом йшли до стайні годувати худобу та частувати її хлібом з часником.

Знову ж, зі сходом першої зірки газдиня накривала стіл — сипала на стіл пшеницю, клала щедрічки (булочки), спечені з додаванням муки з тої пшениці, яка лежала на столі на Святу вечерю, накладала сіно, застеляла усе на столі лляним обрусом. На так оформлений стіл ставила тарілку з просфоркою та часником, клала хліб, в який встромляла свічку. На кухні (в пекарні) на тарілці газдиня перетирала руками свячене зілля, запалювала його, і всі челядники по черзі ротом вдихали той дим, «жеби спалити зли мисли, недобри слова, і жеби ся біда його не чипала» [6, с. 114]. В цебрику (якійсь іншій ємності) милися (з додаванням свяченої водиці, принесеної з церкви) — лице, руки (в одній воді) — від наймен-

¹ Записано 20.01.2020 р. родинні традиції с. Босько (на той час Кросненського повіту) на Лемківщині від Мирона Теплого, 1952 р. н., с. Дубляни Самбірського р-ну.

Іл. 1. Новообраний адміністратор Апостольської адміністрації Лемківщини др. Базилі/Василь Масцюх освячує воду на ріці Сян, 19 січня 1935 р. Фотоархів Владека Максимовича, США. URL: www.lemko.org

шого до найстаршого, потім переодягалися в чисту одіж. Газда запалював свічку, усі, клячачи, молилися, тоді сідали за стіл. Газда дякував Богові за дар дочекатися до того свята, благословив усіх, давав з одного «пугарика» кожному надпити свяченої водиці, тоді вже приступали до страв, яких також могло бути дванадцять.

Згадує Мирон Теплий: «Вечеря проходила так само, як і на Свят-вечір. Зазвичай це були ті самі пісні страви, хоч їх кількість могла бути меншою, ніж на першу вечерю. По вечері в хаті колядували, співали поширені щедрівки: «Щедрий вечір», «Ой ладо-ладо, все на світі радо» та інші».

Зі спогадів уродженки села Яблониця на Лемківщині Ірини Байко²: «На дворі гуде хуртовина, тріщать морози, а ми всі радіємо — «пів каші, пів паші» (лемк. приповідка, означає «половина зими». — М. Г.), а день довший «на єден скік когута». А найбільше радієм тому, що прийшов той найщедріший третій празник — свято Водохрестя. Ми знову маємо Святу Вечерю з тими ж стравами в обстановці, що і на Різдво! В лівому куті кімнати ще стоїть величезний сніп — Дідух, який символічно називаєм Йосиф. Його наш тато принесли ще на Свят-вечір. В протилежний правий кут хати оберемок свяченого зілля положили мама, символічно називаючи його Марія. На долівці ще один розв'язаний сніп для наших забав.

На столі сіно, накрите білим лляним обрусом, зверху хліб, сіль, часник, свічка. Після сходу першої зірки приступаєм до молитви. Молиться голо-

² Записано 20.01.2020 р. від Ірини Яківни Байко, нар. 11 березня 1937 р. в с. Яблониця на Лемківщині.

сно наймолодша, інші — вівголоса. На початку Вечері наш тато подавали кожному члену родини зубчик часнику — з особистим побажанням (щоб була гречна, послужна, пильніша в навчанні тощо).

Ми зазвичай легенько тягли один одного за вушко, коли мама подавали борщ з вушками (щоб в наступному році добре родили гриби). А для того, щоб вродила капуста та були тверді головки, як голови, можна було дістати ложкою по чолі, коли подавались на стіл вареники з капустою. Кінчали Вечерю пампушками з узваром. Потім ми молились і колядували. Колядували з нами і батьки, зазвичай три-, а то й чотириголоссям. Найбільше мені подобалась коляда «Ну же, ну же браття-сусіди» або «З неба зірка засвітила».

Вечеряли ми, в основному, при свічці, тому в кінці Вечері, погасивши її, ми, діти, пильно вдивлялись, куди направиться димок. Добре, коли вгору чи до вікна, але не дай Боже до дверей».

По вечері ходили ще хлопці-полазники зі щедрівками, залишаючи в кожній хаті лісковий прут (яким газдиня потім в стайні легенько вдаряла кожную корівку, щоб легко телилась), подекуди на Лемківщині ходили і старші колядники. Заколядовані гроші віддавали на церкву, де що залишали собі на забаву (для гудаків), яку робили по святах. На Словацькій Лемківщині (як і частково по всій Лемківщині) тими ліщиновими прутами вперше весною виганяли худобу на пасовиська [7, с. 301].

У Криниці (центральна Лемківщина) «на Щедрій вечері лемки традиційні сідають до другої Святої вечері, а по хижках ходять щедрики з ліщиновими киями і вінчують щасливий Новий рік, за што отримують зерно і спеціальні гпечени хлібці-щедраки» [8].

А зранку на Йордан усі, хто міг, ішли до церкви, щоб потім процесією піти на ріку святити воду.

Зі спогадів Мирона Теплового: «Воду на річці Віслок бошани святити нижче мосту, де був пологий берег і добрий доступ до води. Освяченню передувала відповідна підготовка. Коли була холодна зима й річка повністю замерзала, то чоловіки вирубували напередодні велику ополонку вздовж берега, а з льоду вирізали великий хрест, який ставили перед нею й обливали червоним буряковим соком, так що хрест гарно виділявся на білому сніговому покриві. Така традиція була майже повсюди в селах на Лемківщині, Галичині, де протікала річка. Якщо до цього часу річ-

ка не замерзала, тоді люди ставали вздовж берега зі збанками на воду. На сам Йордан після відправи в церкві бошчани процесійною ходою всієї громади ідуть до річки, де відправляється Чин великого водосвяття. Дівчата несуть фани, завітчані образи. Далі несли Євангеліє, трисвічники зі запаленими свічками «трійцями». Тоді йшов священник, дяк, хор. По обидва боки колони крокували фаєрмани — чоловіки з пожежної команди в одностроях. Усе це супроводжував духовий оркестр, який виконував коляди, церковні пісні, — люди колядували по дорозі.

Після проведення обряду освячення води бошчани набирали її в дзбанки і намагались зробити це чимскоріш, навіть наввипередки бігли додому, про що розповідають у спогадах. Свяченою водою треба окропити хату, усіх, хто був у ній, подвір'я, господарку. Згадують, як бігли берегом під гору, чутно було тільки, як рипів сніг під ногами поважних газдів і дзвеніли-дзеленчали кришки в дзбанках. На слизькій стежці дехто падав, розливав воду й під сміх інших мусив був вертатися назад до ополонки. А причина такого поспіху в тому, що вірили, що хто скоріше з водою додому прийде й усе покropить, то цього року добре і вчасно справиться по господарству — засіє, збере урожай вчасно, буде достаток. Дівчата вдома вмивали лице, щоб бути гарними, кидали у воду копійки, щоб багатство прибувало, усі пили свячену воду, щоб бути здоровими, і зберігали її цілий рік на різні потреби, бо вірили, що вона має цілющу силу»³.

Дуже барвисті спогади респондентів про сам Чин великого водосвяття. Коли дяк, а потім хор проспівали тропар «Коли в Йордані хрестився Ти, Господи, відкрилось поклоніння Святій Тройці, бо голос Отця про Тебе свідчив, називаючи Тебе улюбленим сином, і Дух у вигляді голубини уці слова стверджував», — сила-силенна білих голубів здіймалася в небо. Їх поприносили газди на ту okazji — хто одного голуба, хто три, хто більше, і в ту мить по-випускали. Спочатку пара голубів залопотіла крильми, потім більше, потім — хмара голубів. Стан, — як розказують старожили, — неймовірної урочистості і духовного піднесення⁴.

³ Записано 20.01.2020 р. родинні традиції с. Босько (на той час Кросненського повіту) на Лемківщині від Мирона Теплового, 1952 р. н., с. Дубляни Самбірського р-ну.

⁴ Записано 20 січня 2010 р. від Ломехи Марії Теодорівни, 1947 р. н., родом з с. Вісько Саніцького повіту; Кіцери

Іл. 2. Водохреще в с. Мохнячка Нижня, Лемківщина, 1930-ті рр. Фотоархів Владека Максимовича, США. URL: www.lemko.org

Зі спогадів Ірини Байко: «Наступного ранку після Служби Божої в церкві всі парафіяни йшли до річки, що була біля нашої хати, для освячення води. Урочисто, з неабияким смаком під керівництвом і за участю нашого батька Якова Байка декорувалась ця місцина. Навпроти каплички, що стояла над річкою Яблінкою, внизу в річці вирубували ополонку для освячення води. Поруч з нею був споруджений з льоду постамент з хрестом, що сів та переливався на сонці відблисками різних кольорів. Два ряди ялинок утворювали прохід для парафіяльної процесії» (іл. 1; іл. 2).

Окрім того, що на Вілію перед Щедрим вечором писали хрестики — мукою, розведеною Вранішньою свяченою водою, на вхідних дверях і одвірках, робили ще хрестики зі соломи, і ті хрестики затикали зліва і справа в кожній шибці вікна, а також за образи — зліва і справа. Висотою вони були десь 10—25 см. Прикрашали ті хрестики зі соломи хату аж до Стрітення, 15 лютого. На Стрітення пополудні (чи ввечері) їх знімали і спалювали «під кухнею». Ця традиція поширена як на Лемківщині, так і по всій Галичині. Відомості про це знаходимо у статті львівської мистецтвознавиці Ірини Гургули «Йорданські солон'яні хрестики з Угнівщини» [9] із збірки Музею НТШ у журналі «Наша батьківщина» за 1937 р.: «Угнівські хрестики — виконані дуже дбайливо та майстер-

Емілії Семенівни, 1929 р. н., с. Збоїска Саніцького повіту; Неїлик Євгенії Йосипівни, 1933 р. н., с. Чорнорічки Кроснянського повіту; Овод Марії Володимирівни, 1948 р. н., родом зі с. Синява Кроснянського повіту; Галькович Марії Гаврилівни, 1922 р. н., с. Богуша Новосандецького повіту; Вишневської Марії Юрївни, 1935 р. н., с. Присліп Лиського повіту.

но; із крихкої солімки або дрібних солом'яних пластинок уложені різномодні фігури тендітної роботи, що дають враження ніжного золотистого філіграну. Під оглядом форми можемо вирізнити одно-, дво- і трираменний хрест, шости й восьмираменну зізду, трійцю, п'ятираменник, сьомираменник, чотирикутник, деревце, поодинокі й потрійні галузку. ...Скрізь в Україні, на свято Йордану виробляють хрещики, але в різних околицях — різні, солом'яні, дерев'яні, воскові, з пшеничного й житнього тіста, вапна, й застосовують їх на різні лади. Хрестовидно також покрплюють хату й роблять по три хрести димом зі свічок трійці; загальний рівнож — звичай вирубувати ледовий хрест на водосвяття й нерідко прибирати та розмальовувати його» [9]. Отож збірка йорданських хрещиків Угнівщини дає оригінальні зразки виробів народного образного мистецтва околиць, наближених до Лемківщини.

Друге свято завершального циклу різдвяних свят — Трьох святителів: Василя Великого, Григорія Богослова та Іоана Золотоустого

До IV ст. Різдва Христового християни не святкували. Вперше почали святкувати лише в IV ст., разом із святом Богоявлення Господнього 6 січня, тобто цей празник поєднував у собі і Різдво Христове, і Хрещення Господнє (Богоявлення). Святі Отці Східної Церкви Василій Великий, Григорій Богослов та Іоан Золотоустий запровадили окреме святкування Різдва Христового та Богоявлення. Святий Василій Великий був першим, хто почав святкувати Різдво Христове 25 грудня в Кападокії між 371 і 374 рр. Григорій Богослов запровадив цей празник у Константинополі з 379 р. Святитель Іоан Золотоустий — в Антіохії у 386 р. Докази були такі: свято швидко розповсюджується; 25 грудня є днем народження Спасителя, що підтверджується документами про перепис при Августі, які зберігаються в Римі, та інші [10]. У величальному тропарі свята проголошується: «Величаємо вас, святителі Христові, Василю Великий, Григорію Богослове та Іоане Золотоустий, і шануємо святу пам'ять вашу, бо ви молитесь за нас Христа Бога нашого».

На Лемківщині це свято святкувалося як звичайне, без особливих урочистостей, однак в тих місцевостях, де храм був посвячений на їхню честь, відбувалося водосвяття, і, звичайно, на річці чи іншому водному джерелі, із піднесеною урочистістю. Люди

зачерпували дзбанками освячену воду і користувалися нею як священним оберегом — засобом від усяких лих і напастей.

Третє свято завершального циклу різдвяних свят — Стрітєння, Стрітєніє Господнє — велике свято Православної Церкви, яке щороку відзначається в один і той самий день — 15 лютого. В цей день християни урочисто згадують принесення на 40-й день після народження до Єрусалимського храму Немовлятка Ісуса, Його зустріч із святим та праведним старцем Симеоном й пророчицею Анною, а також пророцтво святого Симеона Діви Марії, що Їй «пройме серце страшний меч болю» [Лк. 2, 35]. Ця важлива євангельська подія лягла в основу одного з найбільших дванадцяти свят церковного року. Вперше свято Стрітєння було встановлено Церквою в Єрусалимі після Єфеського собору 431 року.

Виразною особливістю свята є його традиція освячення води та свічок після Божественної Літургії.

Традиція освячення свічок сягає часів перших християн Римської Церкви йти по місту з запаленими смолоскипами. Оскільки Римська імперія була язичницькою, а цей період року характеризувався значною кількістю свят, присвячених місцевим божкам та ідолам, Церква вирішила протиставити цьому особливу урочистість, яка припадала на день свята Стрітєння. Для того, щоб відрізнити християнську ходу від тогочасних язичницьких дійств, спочатку смолоскипи, а потім вже й свічки освячувались особливою молитвою.

Стрітєнська свічка з давніх давен наділялась особливою силою. Вважалося, що вона має силу відганяти бісів, її запалювали в час особливих життєвих клопотів та негараздів, коли хтось хворів або був при смерті. На Лемківщині особливу силу стрітєнської свічки наділяли в захисті від блискавки та грому, від чого вона отримала назву «грі(о)мниці». Перед бурєю та з наближенням грозових хмар запалювали свічку в печі, так, щоб її дим йшов у комин («жеби перун до обистя не вдарив») [7, с. 301]. Так лемки були певні, що ні їм самим, ні їх господарству нічого не загрожує⁵.

⁵ Записано 20 січня 2010 р. від Ардана Володимира Миколайовича, 1929 р. н., с. Поляни Кроснянського повіту; Неїлик Євгенії Йосипівни, 1933 р. н., с. Чорноріки Кроснянського повіту.

Традиція палення свічки перед грозою може бути язичницькою традицією принесення жертви богіві Перунові, яку ще в IV ст. замінили християни Римської Церкви, про що йшлося попередньо.

З розповіді Ірини Байко: «Лютий — місяць, в якому зима найбільше лютує, бушує, опирається, ніби хоче продовжити свій час існування. Але даремно, бо не йде до Різдва, а йде до Великодня. Витає приповідка, що «вночі тріщить, а вдень полоще».

В цьому місяці святкуємо Стрітєніє Господнє. День, коли Мати Божа вперше «презентувала» Свого єдинородного Сина у Храмі. А, згідно з народними легендами, ще в цей день зима йде туди, де було літо, а, навпаки, літо — туди, де була зима.

У свято Стрітєніє Господнього в українських церквах освячуються вода і свічки. Освячені свічки у нас на Лемківщині, в Яблониці, називали «гримнички». Їх засвічували для захисту в час, коли «барз були громи».

Зазвичай «гримнички» вкладаються в руки помираючої людини при останній молитві.

Освячена вода на Стрітєня, згідно з віруванням наших предків, є лікувальною і має цілющі властивості. Нею змочували хворі місця, вірячи, що буде одужання. Цією водою скроплювали тварин, вулики для захисту від хвороб.

Коли син їхав на війну, батько-лемко благословляв і скроплював його «стрітенском водом», промовляючи: «Нех тя Пан-Біг боронит».

Після Стрітєня настає піст, а тиждень перед постом називається Всеїдний тиждень. Перша неділя в цей тиждень називається М'ясопусна. В цю неділю мама готували «студенину» (холодець), гречані пляцки (на маслі), і обов'язково вареники з сиrom і сметаною.

В народі кажуть: «Масляна, масляна, яка ж ти пресмачна. Краще б ти тривала шість тижнів, а піст — лиш один»⁶.

Висновки. Умовно різдвяні свята на Лемківщині, як і по всій Україні, можна поділити на три цикли — передріздвяний, саме Різдво, і поріздвяний, завершальний різдвяний цикл. Основою різдвяного циклу свят є вшанування народження Божого Сина (на Різдво) та засвідчення божественної природи Ісуса Христа під час хрещення в річці Йордані (на Бого-

явлення). Характерною особливістю цілого циклу різдвяних свят, яка проявляється і в третьому, завершальному циклі, є єдність природи — божественної, людської, рослинної і тваринної, живої і мертвої: єдність родини в молитві з Божим Сином та з душами померлих родичів під час Святої вечері (на Святій вечері на Різдво і на Богоявлення), шанобливе поводження з рослинним (плодовими деревами) та тваринним (домашньою худобою) світом.

Однією з форм спілкування усіх членів роду є різдвяна трапеза: за одним столом, споживання ритуальної страви — із однієї посудини.

Трапеза родини за одним столом — усталена і закорінена традиція нащадків усіх праслов'янських народів, яка вшановується і дотепер.

Третій, завершальний цикл різдвяних свят, який охоплює Йорданські свята (Ордан, Водохрищі); Трьох святителів: Василя Великого, Григорія Богослова та Іоана Золотоустого; та Стрітєня (Стрітєніє Господнє), як і загалом увесь різдвяний цикл, засвідчує про торжество духовного піднесення, взаємоповаги, взаємозичливості, що є виявом культури, закладеної генною пам'яттю народу. А корені такої поведінки лежать у високій моралі християнського вчення.

1. Горбаль М. Лемківські «вечірки» («вечирки», «вечурки», «прядки»). *Народознавчі зошити*. 2018. № 3 (141). С. 608—617.
2. Горбаль М. Лемківські «вечірки» («вечирки», «вечурки», «прядки»). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2019. 48 с.
3. Горбаль М. *Різдвяна обрядовість Лемківщини: семантика, типологія, етнічний контекст*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2011. 200 с.
4. Горбаль М. (Автор-упорядник). *Різдво на Лемківщині*. Фольклорно-етнографічний збірник. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. 216 с.
5. Горбаль М. (Автор-упорядник). *Різдвяна яличка: лемківські різдвяні легенди та перекази*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2009. 40 с.
6. Сивицький М. Північ. Духова культура. *Лемківщина. Земля-люди-історія-культура. Записки НТШ*. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1988. С. 114—116.
7. Мушинка М. Південь. Духова культура. *Лемківщина. Земля-люди-історія-культура. Записки НТШ*. Т. 2. Нью-Йорк; Париж, Сідней; Торонто, 1988. С. 301—302.
8. Ставиский Я. Щедрий вечер і щедри серця в Криниці. *Ватра*. 2015. № 2 (89). С. 22.

⁶ Записано 20 01 2020 р. від Ірини Яківни Байко, нар. 11 березня 1937 р. в с. Яблониця на Лемківщині.

9. Гургула І. Йорданські солом'яні хрещики з Угнівщини. *Наша батьківщина*. 1937. № 1. URL: <https://photo-lviv.in.ua/yordanski-solom-iani-khreshchyky-z-uhnivshchyny/?fbclid=IwAR1U3hugkKoioN36AyqeoVFqI8JwcJA-7ZTXuV8XhhX9ghzrfQ4OYD-d4TJ0>.
10. Сапанюк М. Історія свята Різдва Христового. URL: <https://horyn.info/news/istoriya-svyata-rizdva-hrystovogo/>.

REFERENCES

- Horbal, M. (2018). Lemkivsky «vehirky» («vehyrky», «vehurky», «spinning wheels»). *The Ethnology notebooks*, —3 (141), 608—617 [in Ukrainian].
- Horbal, M. (2019). Lemkivsky «vehirky» («vehyrky», «vehurky», «spinning wheels»). Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Horbal, M. (2011). *Christmas rituals of Lemko region: semantics, typology, ethnic context*. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Horbal, M. (Ed.). (2004). *Christmas in the Lemko region*. Folklore and ethnographic collection. Lviv: Institute of Ethnology of the National [in Ukrainian].
- Horbal, M. (Ed.). (2009). *Christmas tree: Lemko Christmas legends and legends*. Lviv: Institute of Ethnology of the National [in Ukrainian].
- Sivitsky, M. (1988). North. Spiritual culture. *Lemkivshchyna. Earth-people-history-culture. Notes of the NTSh* (Vol. 2, pp. 114—116) [in Ukrainian].
- Mushinka, M. (1988). South. Spiritual culture. *Lemkivshchyna. Earth-people-history-culture. Notes of the NTSh*. (Vol. 2, pp. 301—302). New York [in Ukrainian].
- Stavisky, J. (2015). Generous evening and generous hearts in the well. *Bonfire*, 2 (89), 22 [in Ukrainian].
- Gurgula, I. (1937). Jordanian straw crosses from Uhniv region. *Our homeland*, 1. Retrieved from: <https://photo-lviv.in.ua/yordanski-solom-iani-khreshchyky-z-uhnivshchyny/?fbclid=IwAR1U3hugkKoioN36AyqeoVFqI8JwcJA-7ZTXuV8XhhX9ghzrfQ4> [in Ukrainian].
- Sapanyuk, M. History of Christmas. Retrieved from: <https://horyn.info/news/istoriya-svyata-rizdva-hrystovogo/> [in Ukrainian].